

Edmund Stucki

5. WYKORZYSTANIE AUDYCJI RADIOWYCH W PROCESIE UCZENIA SIĘ DZIECI 6 - LETNICH

5.1. Synteza teoretycznych problemów nie wymagających roz- strzygnięć

Przedszkolne audycje radiowe od bardzo wielu lat stosowane są w pracy dydaktyczno-wychowawczej przedszkola. W opinii i odczuciu nauczycielek i dzieci ich wartość jest bardzo duża i różnorodna, głównie dzięki treściom i formom ich nadawania. Treść audycji radiowych wzbogacana jest słuchowymi środkami wyrazu i dlatego jest jakościowo inna niż podana w książce czy opowiadaniu nauczyciela, a same audycje określane są jako przedstawienia "w wielkim teatrze wyobraźni"¹.

Audycje radiowe mają więc szerokie możliwości rozwoju wyobraźni dzieci, gdyż - zdaniem J. Kubina - będąc zjawiskiem żywym, w miarę upływu minut angażują w sposób twórczy umysł dziecka². Specyfikę radia w rozwijaniu wyobraźni dzieci uzasadnia A. Szlązakowa, która stwierdza, że "Radio jako środek ekspresji wyraża się słowem, muzyką i efektami akustycznymi oraz głosem ludzkim z całym bogactwem brzmień, głosem, pozbawionym jednak towarzyszącej mu zwykle mimiki, gestu i wymowy oczu. Te elementy - to najistotniejsze tworzywa sztuki radiowej. Ich cechą wspólną stanowi oddziaływanie na zmysł słuchu, pozbawienie czynników wizualnych, jakie towarzyszą wrażeniom akustycznym"³. Dla przykładu: krzyk dziecka, odgłos burzy, fal morskich, samochodu, syk palących się głowni, szelest liści itp.

Rozwojowi wyobraźni wybitnie sprzyjają słuchowiska ra-

diowe, gdyż poprzez wzbogacanie wiadomości, ich rozszerzanie i pogłębianie oraz zaznajamianie ze zjawiskami i rozwijanie zainteresowań dają dzieciom lepsze podstawy.

Odbiór audycji radiowej zakłada również dużą współpracę słuchacza z radiem polegającą na twórczym działaniu jego wyobraźni przestrzennej, ruchowej i kolorystycznej. Zdaniem A. Szlązakowej "żadna ze sztuk pięknych, oczywiście poza literaturą - nie rozwija wyobraźni w takim stopniu jak radio, które wymaga aktywnej postawy odbiorcy przy rekonstrukcji obrazu rzeczywistości realnej lub fikcyjnej ze spostrzeżeń akustycznych. W literaturze - graficzny znak słowa, w radiu - dźwięk, stanowi ów bodziec, który uruchamia grę wyobraźni"⁴.

Techniczne możliwości radia to dalszy element rozwoju wyobraźni, bowiem w radiu można przekształcać barwy i wysokości głosu, różnicować tempo wypowiedzi, wyolbrzymiać i umniejszać postacie, wprowadzać zjawiska, mówiące automaty i stosować animację. Dużą rolę odgrywa tutaj swoisty element sztuki radiowej jakim jest cisza. Może ona podkreślić wzruszenie, wzmocnić zainteresowanie, pozwala na refleksje, pomaga wyobraźni w tworzeniu wizji⁵, a efekt ciszy nigdzie nie jest tak przejmujący, znaczący i cichy, jak w radiu, którego głównym zadaniem jest odtwarzanie dźwięków⁶.

I jeszcze jeden ważny element wzbogacający wyobraźnię to podkład muzyczny. Pomaga on w interpretowaniu tekstu słownego, daje poczucie uczestnictwa, pomaga pełniej zrozumieć i odczuwać realność rzeczy oraz wytworzyć dla wyobraźni tło akcji⁷.

Awizualność radia sprzyja także rozwojowi myślenia dzieci. J. Kubin uważa, że "specyfika radia - apelowanie wyłącznie do słuchu, posługiwanie się z konieczności skrótami myślowymi, symbolami i pojęciami ... zmusza dzieci do myślenia pojęciami, do przyswajania ich sobie"⁸, co pomaga również w rozwijaniu mowy, głównie w zakresie nowych

i trudnych słów, zwrotów językowych, akcentowania, struktury gramatycznej itd.

Audycje radiowe wpływają ponadto na rozwój uwagi dowolnej przez specyficzną izolację wnętrza dziecka od innych bodźców, wykonywanie poleceń płynących z radia, zdawanie sobie sprawy, że gdy raz się zgubi w wątku treściowym to nie ma możliwości jego odtworzenia oraz poprzez silną koncentrację zewnętrzną /nadstawianie ucha, wyciąganie szyi, otwieranie ust itp/. Koncentracji uwagi sprzyja moment przygotowania do odbioru audycji w postaci oczekiwania, wywołania zainteresowania, przygotowania odbioru bez zakłóceń itp.

Audycje radiowe wpływają też na rozwój pamięci. Dziecko musi bowiem zapamiętać treść audycji, imiona, nazwy, postawione w audycji zadania czy polecenia do zabawy, aby potem mogło na podstawie tego materiału skutecznie ją wykorzystywać do dalszej pracy. Rozwój pamięci ma miejsce również w czasie wykorzystywania audycji przy rozmowach o niej, opowiadaniach, a nawet przy argumentowaniu swego stanowiska.

Audycje radiowe są również bardzo ważnym instrumentem kształtowania postaw społeczno-moralnych dzieci przedszkolnych. Dostarczają one bowiem przeżyć emocjonalno-artystycznych⁹, ukazują pozytywnych bohaterów, pracę ludzi, poszanowanie własności społecznej, rozszerzają najbliższe otoczenie dziecka.

Analiza literatury wykazuje, że wartość audycji radiowych w rozwoju różnych sfer psychiki dziecka jest niewątpliwa. Zachodzi jednak pytanie czy te wszystkie ogólne stwierdzenia mają uzasadnienie i czy faktycznie audycje radiowe są aż tak wartościowe pod względem ich treści, formy nadawania oraz czy wpływ ich na dzieci jest tak duży. Jakie są najnowsze wyniki badań w tym zakresie i na co w praktyce pedagogicznej należy szczególnie zwracać uwagę, czego wystrzegać się, co wprowadzać etapami, co przyspieszać itd? Na te i szereg innych pytań szukaliśmy potwierdzenia w badaniach eksperymentalnych, których wyniki przedstawiam w niniejszym artykule.

5.2. Metodologiczne podstawy wpływu audycji radiowych na dzieci 6-letnie

Przedmiotem badań, przeprowadzonych pod moim kierunkiem¹⁰, były możliwości i sposoby wykorzystywania przedszkolnych audycji radiowych oraz ich wpływ na rozwój mowy, wyobraźni, zainteresowań przyrodniczych i twórczości plastycznej dzieci 6-letnich. Hipotezę roboczą sformułowałem następująco: należy przypuszczać, że stosowanie różnych sposobów wykorzystania przedszkolnych audycji radiowych w pracy z dziećmi 6-letnimi wpłynie korzystnie m.in. na rozwój ich mowy, wyobraźni, zainteresowań i twórczość plastyczną.

Z tak sformułowanej hipotezy wynika cały szereg pytań szczegółowych, na które przynajmniej w części miały dać odpowiedź badania przeprowadzone przeze mnie, mianowicie:

- 1/ Jaki zakres treści i które sytuacje były najczęściej odzwierciedlane w wyobraźni dzieci podczas odtwarzania treści audycji radiowych?
- 2/ Jakie formy pracy po wysłuchaniu audycji radiowej mają szczególny wpływ na rozwój zainteresowań przyrodniczych dzieci i w jakim stopniu "efekty akustyczne" zbliżają dzieci do przyrody?
- 3/ Jakie formy wyrazu /wyrażania/ wykorzystują dzieci przy odtwarzaniu treści audycji: a/ czy pod wpływem wysłuchanych audycji wzbogacił się czynny słownik dzieci? b/ czy treść audycji radiowych miała wpływ i odbicie w pracach plastycznych dzieci? c/ jakie są możliwości zastosowania treści audycji w zabawach i umuzykalnieniu dzieci?

W celu znalezienia odpowiedzi na powyższe pytania szczegółowe przeprowadziłem eksperyment posługując się techniką jednej grupy / w każdym przedszkolu była jedna grupa dzieci 6-letnich/ w czterech przedszkolach na populacji 130 dzieci, polegający na zastosowaniu różnych sposobów wykorzysta-

nia audycji radiowych i stwierdzeniu, jakie one dają rezultaty oraz który z zastosowanych sposobów jest najbardziej efektywny. Ponadto wykorzystano takie techniki badawcze, jak: obserwacja, za pomocą której gromadziliśmy spostrzeżenia o procesach, faktach, zachowaniu, postępowaniu i reakcjach dzieci; rozmowy swobodne i zaplanowane, indywidualne i z całą grupą nagrywane na taśmę magnetofonową, aby zorientować się, jaki zakres treści i które sytuacje były odtwarzane w wyobraźni dziecka i czy wzrósł ich zasób wiadomości, czy wzbogacił się słownik i wzrosło zainteresowanie dzieci; analiza wytworów prac dziecięcych i zabaw w celu wykazania, czy dzieci odtwarzają w pracach treści z audycji i jakie jest ich nasilenie oraz czy w zabawach podejmują tematykę zaczerpniętą z audycji.

Analizie poddane zostały 34 audycje radiowe. Były to: słuchowiska, montaż literacko-muzyczne, baśnie, bajki, opowiadania i zabawy przy muzyce. Treścią audycji były zagadnienia społeczno-moralne, przyrodnicze i fantastyczne.

5.3. Możliwości i sposoby wykorzystania audycji radiowych

Praca z każdą audycją miała mniej więcej podobny przebieg. Po pierwszym wysłuchaniu audycji dzieci wykonywały różne prace na temat dowolny lub na temat zadany z audycji. Chodziło o to, aby w temacie dowolnym lub zadany uchwycić wpływ audycji. Następnego dnia w celu przypomnienia i utrwalenia treści audycji przeprowadzono rozmowę z całą grupą badanych dzieci oraz rozmowy swobodne i indywidualne.

Po tej pracy odtworzono treść audycji z taśmy, a dzieci słuchały jej po raz drugi. Teraz znowu wykonywały one różne prace związane z tematem audycji lub na temat dowolny. Chodziło znowu o uchwycenie wpływu i jego trwałości. Kolejnego dnia lub po pewnej przerwie, przypominano po raz trzeci treść audycji w całości lub we fragmentach. Dalsza praca była znowu podobna. Czasami, na życzenie dzieci, odtwa-

rzano audycje po raz czwarty. Praca związana z tematyką audycji trwała w zasadzie tak długo aż spadało zainteresowanie jej treścią. Czasami jedna forma, np. zabawa, utrzymywała się dość długo, ale nie rezygnowano z niej.

5.3.1. Sposoby rozwijania mowy przy wykorzystaniu audycji

Rozmowy samorzutne

Była to forma, która występowała natychmiast po wysłuchaniu audycji radiowej, chociaż były i sytuacje kiedy dzieci w innym czasie samorzutnie rozmawiały o tematyce audycji radiowej. Rozmowy te odbywały się w czasie schodzenia się podczas tzw. ranka. Dzieci nawiązywały również do audycji widząc ilustracje przedstawiające osoby czy sytuacje z audycji, pobudką do rozmów były pacyнки czy obserwacje zabaw. Rozmowy ożywiły się w czasie wykonywania pomocy, rysunków, malowanek, prac trójwymiarowych, do których pomysły dzieci czerpały z audycji.

Najbogatsze w treść były rozmowy samorzutne, które miały miejsce zaraz po wysłuchaniu audycji. Najbardziej wszechstronne z nich były te, których wysłuchanie poprzedzone było wycieczką, natomiast największym zainteresowaniem cieszyły się audycje, których treść związana była z najbliższym otoczeniem.

Rozmowy zaplanowane

Prowadzone były najczęściej z całą grupą po wycieczkach, które wiązały się z audycją. Do tego celu wykorzystywane były ilustracje lub inne pomoce dydaktyczne, ale były i rozmowy grupowe bez pomocy dydaktycznych. W tych sytuacjach dzieci chętnie używały całych zwrotów z audycji. Ta ostatnia forma występowała najczęściej po dwukrotnym wysłuchaniu audycji.

Druga forma, rozmowy zaplanowane indywidualnie, prowadzone były z dziećmi mniej aktywnymi w czasie zajęć. Odbywało się to podczas ranka lub po podwieczorku, a głównym ich celem było ośmielenie dzieci i poznawanie ich myśli i zasobu słownictwa.

Opowiadania z wykorzystaniem ilustracji i bez ilustracji

Po każdej audycji dzieci gromadziły ilustracje związane z jej treścią i umieszczały je na tablicy flanelowej. Zaobserwowaliśmy, że każde dziecko najchętniej i najwięcej mówiło o tej ilustracji, którą przyniosło do przedszkola. Ten emocjonalny związek z ilustracją wykorzystywany był przy układaniu opowiadań na zasadzie wiązania ilustracji z audycją. Zaobserwowaliśmy, że opowiadania na podstawie kolorowych ilustracji były dłuższe i bogatsze. Bogatsze w treść były też opowiadania samorzutne z wykorzystaniem ilustracji niż zaplanowane. Wynikało to z tego, że dzieci miały większą swobodę w doborze tematyki i jej zakresu, a mimo to wiązały ją najczęściej z wysłuchaną ostatnio audycją. W trakcie opowiadań dzieci wskazywały różnice między ilustracjami a treścią audycji.

Opowiadania bez wykorzystania ilustracji stosowano wtedy, gdy tematyka audycji radiowej była dzieciom bardzo bliska. Do opowiadań tych dzieci włączały własne doświadczenia, obserwacje, wiadomości wyniesione z domu lub sytuacje, które miały miejsce w przedszkolu.

Opowiadania twórcze

Przy opowiadaniach twórczych dużą rolę odgrywał magnetofon. Ponieważ audycje radiowe zachęcały do opowiadań, nauczycielka poprzez nawiązywanie do audycji starała się wyzwolić chęć tworzenia własnych opowiadań. W tym celu odtwarzała fragmenty audycji, np. początek, środek lub jakiś inny fragment i następnie zachęcała do obmyślenia własnego zakończenia, początku itp. W opowiadaniach twórczych dzieci często wykorzystywały usłyszane wcześniej w audycjach efekty akustyczne, np. płacz dziecka, szum fal, odgłosy zwierząt itp. W ten sposób łączyły własną wyobraźnię z rzeczywistością, wzbogacały ją, rozwijały fantazję, a przede wszystkim mowę i myślenie.

5.3.2. Sposoby włączenia audycji radiowych do zabaw

Zabawy spontaniczne

Zabawy spontaniczne występowały zaraz po audycjach. Występowały też w trakcie ranków lub po zajęciach dydaktycznych w innych dniach. Do zabaw, które wystąpiły zaraz po audycjach można zaliczyć: marsz dzieci dookoła sali i naśladowanie gry na trąbkach, zabawę w pociąg z naśladowaniem jazdy pociągu, zabawy w jazdę samochodem itd. Trwały one krótko, a czasami powtarzały się po kilka razy dziennie.

Były też audycje, po wysłuchaniu których zabawy spontaniczne nie wystąpiły. Dopiero w trakcie ich opracowywania, a głównie w momencie powtórnego wysłuchania z taśmy magnetofonowej, dzieci zaczęły bawić się. Inna odmiana zabaw spontanicznych polegała na tym, że część dzieci oparła również zabawę na treści audycji, ale myśl przewodnia zabawy była zupełnie inna. Dla przykładu dzieci bawiły się w pociąg, ale nowoczesny, szybki itp. Treść audycji była w tych przypadkach tylko impulsem do zabawy albo jej tem.

Zabawy zaplanowane

Różnica między poprzednimi typami zabaw polegała na tym, że występowały one w ściśle określonym czasie po zajęciach lub po obiedzie. Uczestniczyły w nich wszystkie dzieci, a temat zabawy oraz jej przebieg planowała nauczycielka /oczywiście z modyfikacjami wprowadzonymi przez dzieci w czasie trwania zabaw/. Były to też zabawy, które miały określony czas trwania od 60 - 80 minut.

Dzieci przystępowały do nich po dłuższym i dość dobrym przygotowaniu. Poprzedzały je dla przykładu: wysłuchanie audycji radiowej, rozmowy, oglądanie ilustracji, opowiadania, rysowanie, przygotowanie i zgromadzenie pomocy do zabaw.

Trwało to czasami kilka dni i bezpośrednio przed zabawą dzieci jeszcze raz słuchały audycji z taśmy magnetofonowej. Dzieci w zasedzie same dzieliły się rolami, ale nauczycielka czuwała nad zmianą ról, gdyż to przedłużało zainteresowanie zabawą.

Zabawy te trwały przez kilka dni. Chodziło bowiem o to, aby dzieci nauczyły się pewnych zasad i reguł zabawy, a czasami musiały się pewnych zabaw nauczyć.

Zabawy z wykorzystaniem pomocy

Inicjatywa zabawy bardzo często wpływa od samych dzieci i zachodzi wtedy konieczność szybkiego znalezienia do niej konkretnych akcesoriów. Jeżeli nie było ich w przedszkolu, wtedy dzieci proponowały przyniesienie z domu lub wspólne ich wykonanie /lalki, czapki, opaski, bilety, stroje z papieru/. Z wykonanymi rekwizytami rozpoczynano zabawę. Zabawy w grupach trwały do 30 minut, natomiast część dzieci bawiła się indywidualnie wykonanymi przez siebie czy przyniesionymi rekwizytami, trwały one jednak dużo krócej, bo 10 - 18 minut. Zarówno w zabawach grupowych, jak i indywidualnych dzieci bardzo dbały i szanowały zabawkę przyniesioną z domu lub wykonaną przez siebie w przedszkolu. Nieco inaczej szanowały zabawki przedszkolne. W trakcie zabawy chętniej je zmieniały na inne, a nawet porzuciły i bawiły się same.

5.3.3. Sposoby umuzykalnienia dzieci przy wykorzystaniu audycji radiowych

Śpiewanie piosenek z audycji

Wykorzystując audycje radiowe można realizować następujące zadania w zakresie umuzykalnienia, mianowicie: wdrażać do śpiewania piosenek z audycji i wyrabiać zamiłowanie do śpiewu oraz muzyki, kształcić słuch, poczucie rytmu i ruchu przy

muzyce, melodii, kształcić pamięć muzyczną, wyrabiać sprawne i zgrabne ruchy, dyscyplinę, uwagę itd.

Przed audycją wprowadzającą nową piosenkę nauczycielka podawała słowa i objaśniała treść. Dzieci już w trakcie audycji mogły śpiewać, a po audycji czyniły to nawet samodzielnie. Piosenki nagrywano także na taśmę magnetofonową, co ułatwiało dalszą naukę. Momentem zachęcającym do śpiewu było również omówienie ilustracji związanej z audycją, zabawa po audycji, w której potrzebny był śpiew itp. Podniosłym sprawdzianem śpiewu były uroczystości przedszkolne.

Zabawy ze śpiewem

Zabawy ze śpiewem prowadzone były na zajęciach obowiązkowych lub wpływały samorzutnie z inicjatywy dzieci. W trakcie ich trwania nauczycielka wplatała zabawy rytmiczne, zabawy ilustrowane ruchem i zabawy inscenizowane. Ruchy do zabaw rytmicznych i ilustrowanych proponowały same dzieci, same też kontrolowały jakość ich wykonania. Dużym powodzeniem cieszyły się tu zabawy z wykorzystaniem pomocy, ale ten typ zabaw zmienił się głównie w inscenizację. We wszystkich zabawach tego typu nieodzownym był ciągle magnetofon dla częstego przypomnienia piosenki lub zastępowania śpiewu dzieci wtedy, gdy były one całkowicie pochłonięte zabawą. Zabawy tego typu wyrabiały wrażliwość estetyczną, kształciły słuch i poczucie rytmu, a ponadto budziły zainteresowanie muzyką.

Ćwiczenie rytmiczne i słuchowe

Ćwiczenia rytmiczne były przez dzieci bardzo lubiane. Umiały i chciały podporządkowywać się poleceniom płynącym z radia lub taśmy magnetofonowej. Ruchy nóg i rąk starały się koordynować jak najlepiej. Audycje radiowe kształciły również słuch, szkolwiek udział dzieci w tego typu ćwiczeniach był bardzo

minimalny. Najczęściej dzieci kręciły się, rozmawiały, przeskadzały. Dzieci nerwowe, pobudliwe, o słabym słuchu muzycznym nie umiały skupić się przez dłuższy czas. Ćwiczenia te były za długie i za wiele razy powtarzane, aż do znudzenia. Tego typu audycje powinny być krótkie i nadawane dosyć często.

5.3.4. Sposoby rozwijania zdolności plastycznych przy wykorzystaniu audycji radiowych

Rysowanie i malowanie

Po wysłuchaniu audycji radiowej dzieci najczęściej rysowały na temat dowolny, a czasami określony. Rysowały kredkami, ołówkiem, kolorową kredą lub węglem, do tych przyborów rysunkowych miały swobodny dostęp i mogły w nich wybierać. Chętnie podejmowały jako tematy dowolne zagadnienia z audycji, rysowały sytuacje oraz pojedyncze postacie i to najczęściej kredkami ołówkowymi, czasami tylko kredkami woskowymi zarysowywały większe powierzchnie. Nie lubiły natomiast rysować postaci w ruchu.

Podobnie stwarzano dogodne warunki do swobodnego wybierania farb przy malowaniu. Malowało początkowo mało dzieci, jednak w trakcie badań i ta technika była stosowana coraz częściej. Wszystkie prace w zakresie malowania i rysowania kończyły się wystawą, z której dzieci wybierały najlepsze prace do kącika wystawowego przedszkola.

Wycinanie /wydzieranie/, lepienie

i prace trójwymiarowe

Audycje radiowe dostarczały również wielu tematów do wycinania i wydzieranek z bibułki, kolorowego papieru i gazet. Były to najczęściej prace na temat określony, przy czym naj-

większą popularnością w wycinaniu i wydzieraniu cieszyły się drzewa, kwiaty, domy, a najmniejszą zwierzęta i ludzie w ruchu. Do prac tego typu nauczycielka zachęcała słownie, podsuwała również dzieciom papier, nożyczki itp., a ponadto czasami polecała tę technikę. Chodziło bowiem o ćwiczenie techniki operowania nożyczkami i ćwiczenie rąk.

Lepienie to forma prac, która głównie ćwiczyła zręczności manualne. Dzieci lepiły z gliny, plasteliny, masy solnej i masy papierowej, a najczęściej z plasteliny. Z audycjami radiowymi łączono lepienie pojedynczych postaci, np. niemowlę, pies; czasami lepienie przedmiotów potrzebnych danej postaci, np. dla niemowlęcia dzieci lepiły butelki, smoczki, wózki, zabawki; dla psa - budę, miskę, kości. Po zakończeniu prac urządzono wystawę montując z wykonanych elementów scenkę rodzajową, która była odzwierciedleniem treści audycji.

W zakresie prac trójwymiarowych tematy określała nauczycielka, ale była w nich duża dowolność w doborze materiałów, np.: kasztany, żołędzie, patyczki, ziemniaki, pudełka od zapalek, tektura, plastelina, gałązki, trawa, słoma, szyszki, kolorowa bibuła itd. Prace te były bardzo czasochłonne i dlatego należało je wykonywać przez wiele zajęć oraz umiejętnie dawkować i zachęcać do pracy, aby ciągle utrzymywać aktywność. Właściwie każda audycja stwarzała okazję do tego typu prac, a scenki rodzajowe, kolorowe, żywe i efektywne były najchętniej podejmowane. Wykonane prace ustawiono na czołowym miejscu i zorganizowano zabawy z ich wykorzystaniem.

5.4. Rezultaty wykorzystania audycji radiowych

5.4.1. Wpływ audycji radiowych na rozwijanie mowy dzieci

Rozwijanie mowy dzieci mierzyliśmy różnymi formami aktywności słownej. Najbardziej cenne są wyniki w zakresie wzbogacenia dzieci o nowe słowa z treści audycji, zwroty, sformułowania. Mimo że średni wynik 56,1% osiągnięty w tym zakresie znajdu-

Je się dopiero na piątym miejscu w odniesieniu do wszystkich pomiarów badanego problemu, to świadczy on o wybitnych walorach audycji radiowych. Potwierdza to również dużo wyższy rezultat grupy dzieci wiejskich sięgający 68,3%.

Najwyższy wynik ze wszystkich zagadnień badanego problemu osiągnęły dzieci w zakresie opowiadań z łączeniem zdań w logiczną całość. Wynosi on średnio 70%, przy rezultacie 82,4% w jednej z grup dzieci miejskich. Nieco niższe są średnie wyniki w opowiadaniu całości słuchowiska /62,4%/ i w opowiadaniach z użyciem zwrotów z audycji /61,8%/. Najniższe wyniki w zakresie opowiadania osiągnęły dzieci w opowiadaniach twórczych /11,1%/. Trzeba jednak tutaj zaznaczyć, że tak wysokie rezultaty osiągnano dopiero po trzykrotnym wysłuchaniu audycji /czasami dwukrotnym/. Jest to wyraźne wskazanie do zastosowania w praktyce, które dowodzi, że jednorazowe wykorzystanie audycji radiowej nie zapewni wysokich wyników w rozwoju mowy.

Oczywiście nie dotyczyło to audycji, których tematyka była dzieciom bardzo bliska. Przy tych audycjach wysokie wyniki osiągnano już po pierwszym wysłuchaniu audycji, pod warunkiem jednak, że w audycji było dużo ciekawych efektów akustycznych, np. : wyraźny szum deszczu, odgłosy burzy, szczekanie psa itp. Jeżeli nawet dzieci gubiły wątek treściowy, to radziły sobie odtwarzaniem efektów akustycznych, a po przypomnieniu treści opowiadały dalej. Opowiadania twórcze sprawiły dzieciom duże trudności, gdyż wymagały one dużego zasobu wiadomości, żywej wyobraźni, fantazji i pomysłowości, a przede wszystkim olbrzymiej wprawy, którą można osiągnąć przez częste ćwiczenie.

Wysokie wyniki osiągnęły również dzieci w zakresie zrozumienia treści. Wynoszą one średnio 64,3% i zajmują drugie miejsce z wszystkich badanych problemów. Najlepsze rezultaty w zakresie rozumienia treści osiągnięto dopiero po trzecim wysłuchaniu audycji poprzedzonym różnymi formami pracy.

Średnio niskie wyniki osiągnięto w sferze spontanicznych

wypowiedzi dzieci po audycjach /31,4%. Najwyższe rezultaty uzyskały tutaj dzieci wiejskie /53,7%. Najwięcej spontanicznych wypowiedzi było po pierwszym wysłuchaniu audycji, natomiast po trzecim wysłuchaniu wypowiedzi spontaniczne były bardzo sporsyczne. Więcej wypowiedzi spontanicznych zanotowaliśmy również wtedy, gdy wystąpiło emocjonalne zaangażowanie dzieci w temat związany z treścią audycji. Były to najczęściej tematy przyrodnicze, tematy związane z uroczystościami i niektóre zagadnienia wychowawcze.

5.4.2. Wpływ audycji radiowych na rozwój zabaw dziecięcych

Teoretycznie mogłoby się zdawać, że zabawy powinny wystąpić prawie po każdej audycji radiowej. Badania nasze wykazały, że średnio wystąpiły one po 46,6% wysłuchanych audycji z tym, że w jednej grupie, w której stwarzano specjalne warunki do zabaw /rekwizyty, zachęta/ wystąpiły one po 85,7% wysłuchanych audycji.

Najwyższe wyniki osiągnięto w samorzutnym uwzględnieniu treści z audycji w zabawie. Wystąpiło to u 73,4% badanych. W trakcie zabaw dzieci używały zwrotów zaczerpniętych z audycji /38,5%/ oraz identyfikowały się z bohaterami /48,1%. Zjawiska te występowały najsilniej w drugim dniu trwania zabaw.

W drugim dniu trwania zabaw wystąpiło również najsilniej stosowanie głosów dźwiękonaśladowczych /60%. Mogło to wystąpić dopiero wtedy, gdy dzieci osłuchały się z tymi głosami i one do nich przyłgnęły. Czasami jednak naśladowały głosy z audycji przy każdej zabawie z tym związanej i to od razu po audycji.

Odtwarzanie w zabawie kolejności scen z audycji wystąpiło średnio u 46,7% badanych. Najczęściej tylko niektóre dzieci pilnowały tej kolejności i często narzucały to innym dzieciom, które albo podporządkowywały się albo nie, względnie opuszczały tę grupę zabawową. Były też audycje, po których wszystkie dzieci bardzo pilnowały kolejności scen w zabawie

i starały się żadnej z nich nie opuścić.

Twórcza aktywność w zabawach polegała na przekształcaniu obrazów słuchowych na działalność ruchową, połączoną z mową. Mimo że dzieci w tym zakresie nie osiągnęły zbyt wysokich rezultatów /30%/, to jednak są one znacznie wyższe niż w opowiadaniach twórczych. Nowe elementy treści wprowadzały dzieci do zabaw opartych na treści o podłożu fantastycznym. Były to najczęściej wymyślone rozmowy z bohaterami, piosenki, tańce i inne ruchy, które miały ilustrować sytuację w zabawie.

Istotnym momentem był również czas trwania zabaw, który średnio wynosił w jednym dniu 15,1 minuty. Nie były tutaj brane pod uwagę zabawy zaplanowane przez nauczycielkę, które miały ściśle określony i nieco dłuższy czas. Najlepszą porą zabaw samodzielnych był rano i czas przed obiadem z tym, że najlepiej udawały się zabawy z delikatną ingerencją nauczycielki. Okazuje się bowiem, że dzieci lubią tego rodzaju ingerencję, szczególnie w momentach, gdy zabraknie im zmysłu organizacyjnego w planowaniu i przewidywaniu oraz potrzebnych rekwizytów.

5.4.3. Wpływ audycji radiowych na umuzykalnianie dzieci

Prócz audycji umuzykalniających elementy umuzykalnienia występowały we wszystkich audycjach /montażach literacko-muzycznych, bajkach, słuchowiskach, audycjach przyrodniczych, związanych z uroczystościami itd./. Badaniom poddaliśmy cztery formy związane z umuzykalnieniem, mianowicie: śpiew dzieci, zabawy ze śpiewem, ćwiczenia rytmiczne i ćwiczenia słuchowe. W pierwszych trzech formach uczestniczyły zawsze wszystkie dzieci, mimo że podczas rana i po południu udział dzieci w tych zsięciach był dowolny, a dotyczył wszystkich przedszkolaków w czasie zajęć obowiązkowych przed południem.

Piosenki nadawane w radiu są przez dzieci bardzo lubiane. Dzieci czekały na te audycje, włączały się do śpiewu z pełnym zaangażowaniem, a wtedy gdy znsły wcześniej słowa, aktywność

ich była jeszcze większa. Tłumaczyć to należy melodyjnością i rytmicznością piosenek dla dzieci, dobrym podkładem muzycznym i jego opracowaniem, a ponadto aktualnością tematyki i przystępnością słów. Nagranie na taśmę magnetofonową służyło ich utrwaleniu oraz wykorzystaniu w zabawach i ćwiczeniach rytmicznych.

Zróżnicowane wyniki uzyskaliśmy w ćwiczeniach słuchowych. Podczas ranka uczestniczyło w tych ćwiczeniach tylko 38,2% badanych po audycjach wychowawczych, 50% po audycjach dotyczących uroczystości; po obiedzie 52,9% w wyniku audycji przyrodniczych i 61,8% po audycjach wychowawczych; natomiast przed obiadem 64,7% po audycjach przyrodniczych i związanych z uroczystościami oraz 73,5% po audycjach wychowawczych. Średni udział dzieci w ćwiczeniach słuchowych wynosi 56,5%. Przyczyny tego zjawiska należy szukać w trudnościach skupienia uwagi przez dzieci nerwicowe, pobudliwe, impulsywne i dzieci z wrodzoną wadą słuchu. Dzieci te kręciły się, rozmawiały, śmiały się, poszturchiwały inne. Zjawisko to częściowo eliminowano poprzez próby wdrażania ich indywidualnie do tej formy pracy po przyjściu dzieci do przedszkola i po podwieczorku, kiedy w przedszkolu było mało dzieci.

Ponieważ radio jest tak rozpowszechnione, audycje przez nie nadawane mogą być odbierane przez wszystkie przedszkola. Sytuacja taka w znacznym stopniu rozwiązuje trudny dostęp niektórych instrumentów muzycznych i likwiduje w znacznym stopniu brak umiejętności posługiwania się nimi. Ponadto radio może przekazywać muzykę odtwarzaną na bardzo różnych instrumentach i przez najlepszych fachowców.

5.4.4. Wpływ audycji radiowych na twórczość plastyczną dzieci

Stało się niejako zwyczajem, że po każdej audycji radiowej, nawet w tym samym dniu, dzieci wykonywały jakieś prace plastyczne. Istotną sprawą jest nasilenie występowania poszczególnych technik w pracach plastycznych, rodzaj audycji, po

których one wystąpiły, a ponadto pora dnia ich występowania. We wszystkich grupach największą aktywność wykazały dzieci w rysowaniu /36,1%, a najmniejszą w pracach trójwymiarowych /8,9%/.

Technikę rysunkową stosowały dzieci głównie dlatego, że pozwalała ona uwzględnić dużą ilość szczegółów i kolorów. W tematyce przyrodniczej po rysunkach na drugim miejscu były prace trójwymiarowe, do tworzenia których mogły zastosować takie okazy przyrody, jak: gałązki, żołędzie, szyszki, kasztany, trawę, słomę itp. Dane uzyskane z badań wykazują, że istnieje ścisła współzależność między tematyką pracy plastycznej a techniką wykonania. Zauważono bowiem, że przy każdej audycji dominowała wyraźnie jedna technika, z tym, że malowanie występowało tylko po pierwszym i drugim wysłuchaniu audycji, a po trzecim zdarzało się to sporadycznie. Z kolei wycinanki i ulepianki dominowały po trzecim wysłuchaniu audycji.

Najwięcej treści z audycji dzieci odzwierciedlały po dwukrotnym jej wysłuchaniu /37,2%. Dominowała w tym tematyka jesienna /32,2%. Uzasadnione to było aktualną porą roku oraz możliwościami kolorystycznymi. Po dwukrotnym wysłuchaniu audycji dzieci także najlepiej umiały wyeksponować główną myśl programu /28,2%, stosowały najbardziej realistyczne kolory w pracach /19,6%, umieszczały na pierwszym planie bohaterów audycji /18,1% i eksponowały postacie w ruchu /14,2%/.

Inaczej było z odtwarzaniem całych sytuacji z audycji. Najlepsze efekty /28,9% osiągały tutaj dzieci po pierwszym wysłuchaniu audycji, szczególnie o tematyce bliskiej dzieciom. Prace te dzieci wzbogacały własnymi doświadczeniami i elementami treści z innych audycji. Rozwijała się więc u dzieci wyobraźnia odtwórcza i twórcza, w której dzieci osiągały jeszcze niski wynik /16,2%, ale najważniejsze było to, że zaczęły ją odzwierciedlać w swoich pracach.

Dokonałiśmy również oceny prac dziecięcych pod względem

tematyki, kolorystyki, proporcji i rozmieszczenia. Tematyka prac dotyczyła najczęściej sytuacji z audycji wzbogaćca własnymi przeżyciami. Najuboższa była tematyka wycinanek. W kolorystyce prac można było zauważyć dużo kolorów i to w ujęciu realnym. Występowały też odcienie kolorów. Kolory były najczęściej żywe, wesołe, intensywne. Było dużo koloru czerwonego, pomarańczowego, żółtego oraz połączeń, np. czerwonego z niebieskim, czerwonego z zielonym itp. Przy przedstawianiu zdarzeń smutnych przeważały kolory ciemne. W ulepiankach kolorystyka była uboga, występowało najczęściej 1 - 2 kolorów.

Dzieci starały się również w pracach zachowywać proporcje. Najbardziej zachwiane były proporcje przy malowaniu. Drzewa i postacie wychodziły zawsze za wielkie ze względu na malowanie plamą. Przy ulepiankach dzieci starały się już bardziej o zachowanie proporcji, gdyż prace w glinie, plastelinie, masie solnej i masie papierowej pozwalały w trakcie pracy zmieniać proporcje i wielkość. W wycinankach i wydzierankach brak było zawsze szczegółów /oczu, nosa itp./. Temat wycinanki rozmieszczony był najczęściej w dolnej części kartki, natomiast w górnej części dominowały umieszczone schematycznie chmury i słońce. Dzieci rozmieszczały swoje prace na kartce różnie, ale widać było starania o wypełnienie całej powierzchni. Jeżeli nie wypełniła jej zasadnicza praca, dzieci starały się wypełnić kartkę dodatkowymi elementami, np. ramką, kwiatami, trawą, słońcem itp.

5.5. Synteza i wnioski dla praktyki

Zaprezentowany materiał faktograficzny pozwala stwierdzić, że audycje radiowe zawierają bogaty materiał, który właściwie wykorzystany może przynieść wysokie rezultaty pracy dydaktyczno-wychowawczej przedszkoli.

Możliwości i sposoby wykorzystania audycji radiowych w różnych sytuacjach są bardzo duże i różnorodne. Część

z nich, jako przykłady rozwiązań, omówiłem w niniejszym artykule. Na ich podstawie i własnych doświadczeniach każda nauczycielka może dopracowywać się dalszych sposobów.

Badania nasze wykazały, że audycje radiowe przede wszystkim wzbogacają i pogłębiają wiadomości dzieci. Dla przykładu, wiadomości przyrodnicze podawane są w bardzo ciekawej formie przy wykorzystaniu efektów akustycznych, głosu ludzkiego z bogactwem jego brzmienia, podkładów muzycznych z odgłosami przyrody. Audycje tego typu uczyły również odczuwania piękna /np. jesieni/, wyciągania wniosków z obserwacji i rozwijały zainteresowania przyrodnicze. Ukazując umiejętnie zjawiska przyrody, audycje radiowe pomagały dzieciom w doszukiwaniu się związków przyczynowo-skutkowych /silna wichura - połamane drzewa/, ich zależności wzajemnej, kształtując w ten sposób elementy naukowego poglądu na świat. Podobnie było z innymi rodzajami audycji.

Audycje radiowe wpływają na rozwój wyobraźni dziecięcej, wzbogacając ją sprzyjającą rozwojowi wyobraźni odtwórczej, a przede wszystkim twórczej. Na tym tle audycje budziły żywe reakcje dzieci uzewnętrzniane przez nie różnymi formami działalności.

W zakresie rozwoju mowy audycje radiowe wzbogacają czynny i bierny słownik dzieci, w szczególności uczą nowych wyrazów, zwrotów i sformułowań. Sprzyjają temu różne sposoby wykorzystania audycji, przede wszystkim jednak: rozmowy samorzutne i zaplanowane, opowiadania z wykorzystaniem ilustracji i bez ilustracji, opowiadania twórcze, oglądanie ilustracji, książek, wycieczki oraz obserwacje.

W zabawach dzieci naśladowały sytuacje z audycji, ale tworzyły na ich podstawie również nowe zabawy, wzbogacając je o nowe treści i przekształcając główny wątek. Sprzyjają temu zabawy spontaniczne i zaplanowane, z wykorzystaniem i bez wykorzystania pomocy.

Poważny wpływ mają audycje radiowe na umuzykalnienie dzieci. Badania nasze wykazały, że można to osiągnąć przez śpie-

wanie piosenek z audycji, zabawy ze śpiewem, ćwiczenia rytmiczne i słuchowe.

Wykorzystanie audycji radiowych w rozwijaniu twórczości plastycznej daje również dobre rezultaty. Można stosować na ich podstawie różne techniki prac plastycznych, takie jak: rysowanie, malowanie, wycinanie i wydzieranie, lepienie i prace trójwymiarowe.

Najlepsze rezultaty badań w zakresie omówionej problematyki badawczej uzyskiwaliśmy po dwukrotnym wysłuchaniu audycji, chociaż w niektórych sferach po jednorazowym wysłuchaniu. Były też dziedziny, gdzie najlepsze efekty osiągało dopiero po trzykrotnym wykorzystaniu, np. opanowanie niektórych zabaw, zrozumienie głównego sensu audycji czy dobre opanowanie zwrotów. Wynika jednak z tego wniosek, że audycje radiowe muszą być koniecznie nagrywane na taśmę magnetofonową, gdyż jednorazowe ich wykorzystanie nie daje pożądanych efektów.

5.6. Przypisy

1. H. Hermelin /red./, Radio w przedszkolu, Warszawa 1970, PZWS, s. 5.
2. J. Kubin, Radio i wychowanie, Warszawa 1964, NK, ss. 69 i 77.
3. A. Szlązakowska, Radio w szkole, Warszawa 1972, PZWS, s.25.
4. Ibidem, s. 66.
5. J. Mayen, Radio a literatura, Warszawa 1965, WP, s. 102
6. D. Walczak, O słuchowisku, Radio i Telewizja 1974, nr 2, s. 3.
7. A. Szlązakowska, op. cit., s. 30.
8. J. Kubin, op. cit., s. 85.

9. H. Hermelin, op. cit., s. 53.
10. W badaniach brały udział: H. Betsńska, A. Wabich,
H. Wolska.

5.7. Streszczenie w języku angielskim i rosyjskim

Summary

Basing on previous theoretical problems of using radio broadcast, the article "The Use of Radio Programs in the Learning Process of 6-year-old Children" presents the ways of using these programs in kindergartens, and the results of the research done in this field.

It appeared that the ways of using radio programs are various. More ways are systematically included in the didactic-educational process the results achieved in the field of enriching knowledge, sense of beauty and development of imagination and interests are better. Apart from that, the active and passive vocabulary becomes richer. The same happens to the forms of games and one may observe the development of plastic art and musical abilities.

Резюме

Статья под заглавием "Использование радиопередач в процессе учебы 6-летних детей", на фоне известных до настоящего времени теоретических проблем и использования радиопередач, представляет способы использования этих передач в детских садах и полученные результаты исследований в этой области.

Оказывается, что способы использования радиопередач разнородны и чем больше этих способов включаем в дидактическо-воспитательный процесс, тем лучших достигаем результатов в области обогащения знаний, ощущения красоты, развития вообразимости и заинтересованностей. Кроме того расширяется активный и пассивный словарь детей, обогащаются содержание и формы игр, развивается образное творчество и музыкальность.